

УДК: 636:001.8:613«312»

Захаренко М.О., доктор біологічних наук,
Шевченко Л.В., кандидат ветеринарних наук,
Поляковський В.М., асистент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Яремчук О.С., кандидат сільськогосподарських наук
Вінницький національний аграрний університет

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ГІГІЄНІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА

***Анотація.** Узагальнено наукові досягнення та практичний досвід гігієнічних досліджень у сучасних умовах ведення різних галузей тваринництва. Визначено основні пріоритети наукових досліджень з гігієни, етології, добробуту, догляду, експлуатації та профілактики хвороб сільськогосподарських тварин за умов сталого виробництва різних видів продукції тваринництва та сировини для харчової і переробної промисловостей.*

***Ключові слова:** гігієна тварин, добробут, етологія, здоров'я, профілактика хвороб.*

У сучасних технологіях виробництва продукції тваринництва надають особливого значення дотриманню гігієнічних вимог, нормативів, директив та правил з утримання тварин, які узагальнено в ряді публікацій[1-4]. Відомо, що за умов забезпечення сільськогосподарських тварин поживними та біологічно активними речовинами питання щодо оптимізації систем і способів їх утримання є ключовими. Враховуючи це, сьогодні основними завданнями гігієни залишаються охорона здоров'я тварин раціональними способами утримання, догляду та експлуатації, забезпечення комфортних умов існування, попередження виникнення стресів та хвороб тварин, захист довкілля від забруднень відходами тваринництва.

Вирішення цих завдань на сучасному етапі розвитку тваринництва, яке характеризується високим ступенем спеціалізації, автоматизації та механізації виробничих процесів, базується на використанні тварин зарубіжної селекції з високим генетичним потенціалом, нових практичних прийомів годівлі та експлуатації поголів'я можливе лише за умови глибоких гігієнічних досліджень, які спираються на досягнення фізіології, біохімії, біофізики, годівлі тварин та інших суміжних наук.

За останній період науковцями та практикаками в області гігієни сільськогосподарських тварин зроблено значний внесок у вирішення питань щодо оптимізації параметрів мікроклімату приміщень для утримання різних видів та статевікових груп тварин, які знайшли своє відображення у нових відомчих нормах технологічного проектування тваринницьких підприємств, розробці практичних підходів до ведення тваринництва на забруднених територіях, вдосконаленню способів гігієнічної оцінки кормів, води, ґрунтів при їх забрудненні важкими металами, винайдення шляхів попередження їх негативного впливу на організм тварин [5-9].

Значна кількість наукових досліджень за минулі роки була також присвячена вивченню неспецифічної резистентності сільськогосподарських тварин, пошуку ефективних природних засобів її поліпшення, гігієнічній та токсикологічній оцінці стимуляторів відтворної функції та продуктивності поголів'я, розробці гігієнічних заходів профілактики захворювань тварин [10-13].

Не залишились поза увагою науковців і питання щодо розробки оптимальних рішень з реконструкції типових будівель для утримання великої рогатої худоби, їх гігієнічні оцінки та ефективному використанню виробничих площ. Дістала подальший розвиток концепція екологічно безпечне середовище – здорова тварина [3, 14, 15].

Продовжувались також наукові пошуки ефективних та безпечних засобів підвищення імунного статусу тварин, використання з цією метою нового покоління про- та пребіотиків, органічних форм мікроелементів і вітамінів. На основі проведених експериментів встановлено доцільність застосування нових засобів дезінфекції тваринницьких приміщень, обладнання, інвентарю, гігієни молочної залози тварин. Розроблялись також наукові та практичні прийоми боротьби з мишовидними гризунами на тваринницьких об'єктах [5, 15-17].

Слід також вказати на дослідження з розробки ефективних способів зниження техногенного навантаження тваринницьких об'єктів нанавколишнє середовище. З цією метою було вдосконалено ряд біотехнологій з переробки твердих (гною) та рідких (стоків) відходів тваринництва, використання в цих процесах мікроорганізмів, мікрородостей, створення оптимальних параметрів їх біоферментації.

Однак не дивлячись на значну кількість проведених різнопланових наукових досліджень і на сьогодні ще залишається ціла низка практичних питань, які потребують наукових підходів до їх вирішення для успішного розвитку галузі тваринництва.

Однією з невирішених на сьогодні гігієнічною наукою і практикою проблем є вивчення механізмів акліматизації та адаптації високопродуктивних тварин зарубіжної селекції (сучасні кроси птиці м'ясного, яєчного і комбінованого напрямів продуктивності, свиней, великої рогатої худоби молочного і м'ясного напрямів продуктивності) до нових умов утримання, годівлі, догляду та експлуатації, подовження термінів їх продуктивного використання, поліпшення відтворення високопродуктивного поголів'я, профілактика порушень травлення та обміну речовин.

В даному контексті актуальними є дослідження з оптимізації мікроклімату у приміщеннях нового полегшеного типу, які набули розповсюдження останнім часом у тваринництві, особливо в найбільш критичні періоди утримання тварин.

Використання в сучасних технологіях виробництва продукції тваринництва найрізноманітніших кормових добавок, які позитивно впливають на продуктивність тварин, але знижують якість одержуваної продукції, що передбачає обов'язкові дослідження з їх гігієнічної оцінки та впливу останніх на резистентність та імунітет тварин. Перспективними в цьому плані є кормові добавки, дія яких пов'язана з покращенням травлення у шлунку (передшлунках) або тонкому кишечнику тварин і у значно меншій мірі із стимуляцією метаболізму у тканинах організму.

Пошуки нових перспективних технологічних рішень виробництва продукції тваринництва, вдосконалення систем і способів утримання тварин передбачають постійний контроль не тільки за окремими елементами технологій з метою

забезпечення комфортних умов утримання тварин, але й потребують гігієнічної оцінки щодо їх впливу на поведінку, резистентність та здоров'я поголів'я відповідно до вимог нормативних документів Європейського Союзу в галузі тваринництва та ветеринарної медицини. У зв'язку з цим значна робота повинна бути проведена і з адаптації вітчизняних норм, правил та гігієнічних вимог до Міжнародних стандартів у галузі тваринництва, які діють в країнах, об'єднаних ВТО.

Пошуки шляхів підвищення ефективності ведення тваринництва у сучасних умовах виробництва продукції скотарства, свинарства, птахівництва, вівчарства, конярства, козівництва, кролівництва та бджільництва обов'язково повинні включати і питання щодо створення комфортних умов утримання, забезпечення поголів'я якісними кормами та кормовими добавками, питною водою, уникнення стресів та охорона здоров'я тварин.

Перспективними щодо вищевказаних гігієнічних питань є дослідження з оптимізації гігієнічних вимог, норм і правил до утримання страусів, перепелів, цесарок, хутрових звірів та собак як декоративних, так і службових порід.

Слід також не залишати поза увагою і питання гігієнічної оцінки нових кормових добавок, особливо іноземного виробництва, забруднення кормових засобів важкими металами, мікотоксинами, засобами захисту рослин від мікроорганізмів і шкідників у різних природно-кліматичних зонах.

Створення генотипів тварин з високим потенціалом продуктивності та їх широке використання у сучасних технологіях виробництва продукції тваринництва часто супроводжується зниженням резистентності організму, що передбачає подальші пошуки ефективних природних стимуляторів імунобіологічної реактивності організму.

Не знімаються з порядку денного також питання адаптаційної здатності корів і нетелів зарубіжної селекції до нових умов утримання, ведення тваринництва на забруднених територіях, поведінки тварин та їх реакцію на стрес-фактори.

Важливим на сьогодні є дослідження з вирішення екологічних проблем, які стосуються переробки відходів птахофабрик, свинокомплексів та сучасних підприємств з виробництва молока. Актуальними в цьому плані є теоретичні аспекти процесів біоферментації, вдосконалення існуючих і створення нових способів та технологій переробки твердих та рідких відходів тваринництва.

Необхідно продовжувати дослідження із створення та вивчення ефективності застосування нових засобів дезінфекції, дезінсекції та дератизації тваринницьких об'єктів, а також з інших наукових проблем, які вирішують питання охорони здоров'я сільськогосподарських тварин.

При проведенні досліджень з проблем гігієни тварин необхідно обов'язково спиратися на сучасні досягнення суміжних наук, які створюють теоретичну основу та надають фундаментальні знання, використовуючи при цьому сучасні методи досліджень та новітні прилади і обладнання.

На основі вище викладеного можна зробити висновок, що тільки на основі існуючого наукового доробку, створеного в наукових школах установ та навчальних закладів, набутого світового практичного досвіду та втілення у практику тваринництва нових теоретичних підходів і практичних прийомів з гігієни сільськогосподарських тварин можна забезпечити комфортні умови утримання, догляду та експлуатації

тварин, попередити стреси, зберегти здоров'я тварин, а виробництво продукції зробити екологічно чистим і більш ефективним.

Література

1. Ивко И.И. Микроклимат птичников: основные понятия, параметры и их влияние на продуктивность птицы и экологическую безопасность производства / И.И. Ивко, В.А. Мельник, С.В. Кульбаба, Э.Э. Дуюнов // Птахівництво: Міжвід. тематич. наук. збірник ІП УААН. – Харків, 2005. – Вип. 56. – С. 51-62.
2. Засекін Д.А. Санітарно – гігієнічні вимоги до інкубації яєць / Д.А. Засекін // Сучасне птахівництво. – 2005. – №3 (28). – С. 9-13.
3. Польовий Л.В. Технології скотарства в реформованих сільськогосподарських підприємствах Вінницького регіону / Л.В. Польовий, О.С. Яремчук // Вінниця, видавництво Книга-Вега, 2002. – 320 с.
4. Чорний М.В. Гігієнічне обґрунтування вирощування здорових телят у профілакторний період / М.В. Чорний, М.М. Хмель, Л.О. Логачова // Збереженість молодняка сільськогосподарських тварин – запорука розвитку тваринництва України / Збірник наук. статей Інституту експерим. і клінічної вет. медицини УААН. – Харків, 1994. – С. 149-151.
5. Демчук М.В. Вплив вітамінно-мінерального преміксу на білковий обмін у кнурів при утриманні в зоні радіоекологічного контролю / М.В. Демчук, В.Р. Олійник, І.П. Янковський // Науковий вісник Національного аграрного університету. – Київ, 1998 - № 12. – С. 138-140.
6. Захаренко М.О. Вміст біогенних амінів у силосованих кормах та повітрі тваринницьких приміщень / М.О. Захаренко, В.М. Поляковський, Л.В. Шевченко // Біологія тварин, 2004. – Т. 6. – № 1-2. – С. 296-300.
7. Засекін Д.А. Санітарно-гігієнічне значення ґрунту в отруєнні тварин солями важких металів / Д.А. Засекін // Ветеринарна медицина України. – 2005. – №4. – С. 39-42.
8. Поляковський В.М. Біогенні аміни: властивості, розповсюдження та вплив на організм тварин / В.М. Поляковський, М.О. Захаренко, Л.В. Шевченко // Науковий вісник Національного аграрного університету. – Київ, 2002 – № 58. – С. 17-21.
9. Черный Н.В. Влияние условий выращивания на резистентность и продуктивность уток / Н.В. Черный, Е.В. Павличенко // Материалы научно-исследовательской конф. – Чебоксары. – 2004. – С. 174-177.
10. Шевченко Л.В. Гематологічні показники та резистентність кнурів-плідників при застосуванні мікробного β -каротину (вітатону) / Л.В. Шевченко, М.О. Захаренко // Науковий вісник Львівської національної академії ветеринарної медицини імені С.З. Гжицького, 2007. – Т. 9. – №1 (32) – С. 157-164.
11. Шевченко Л.В. Характеристика біологічно активних речовин біомаси гриба *Vl. trispora* штаму ТКСТ/ Л.В. Шевченко, М.О. Захаренко, А.С. Стенько та ін. / Наукові доповіді НУБіП 2009-2 (14) – С. 1-9/ – Режим доступу до журн.: <http://www.nbu.gov.ua/e-Journals/nd/2009-2/09slvcot.pdf>

12. Перкій Ю.Б. Бактерії групи кишкових паличок у мікробіоценозі шкіри молочної залози корів / Ю.Б. Перкій // Ветеринарна біотехнологія. – К., Аграрна наука. – 2005. – № 6. – С. 123-125.

13. Чорний М.В. Вплив бактерицидного бетону на метаболічний статус свиней при відгодівлі / М.В. Чорний, О.І. Шкромода // Вісник Сумського НАУ, 2006. – Вип. 12. – С. 120-124.

14. Польовий Л.В. Розробка технологічного проекту ферми на 50 корів із закінченим виробничим циклом / Л.В. Польовий, Р.С. Гуменюк, В.О. Добронецька, В.О. Ліцький // Збірник наукових праць Вінницького державного сільськогосподарського інституту. – Вінниця, 1998. – Вип. 5. – С. 165-170.

15. Яремчук О.С. Загальна імунологічна реактивність сухостійних корів залежно від умов їх утримання / О.С. Яремчук // Збірник наукових праць Вінницького державного аграрного університету. – Вінниця, 2004. – Вип. 16. – С. 125-129.

16. Логачова Л.О. Природна резистентність і продуктивність телиць різних генотипів / Л.О. Логачова // Науковий вісник Львівської академії вет. медицини ім. С.З. Гжицького / Сучасні проблеми зооінженерії та шляхи їх вирішення. – Львів, 1999. – С. 217-219.

17. Якубчак О.М. Патолого-анатомічні зміни в організмі білих мишей після введення летальних доз препарату дезайнсект / О. Якубчак, В. Хоменко, С. Мідик, Я. Сердюков // Ветеринарна медицина України. – 2006. – № 1. – С. 28-31.

Аннотация. Обобщенно научные достижения и практический опыт гигиенических исследований в современных условиях ведения разных отраслей животноводства. Определено основные приоритеты научных исследований из гигиены, этологии, благосостояния, ухода, эксплуатации и профилактики болезней сельскохозяйственных животных в при условиях стабильного производства разных видов продукции животноводства и сырья для пищевой и перерабатывающей промышленности.

Ключевые слова: гигиена животных, благосостояние, этология, здоровье, профилактика болезней

Abstract. Summarizes the scientific advances and practical experience of hygienic studies in the modern conditions of the various livestock industries.

The main research priorities in occupational health, ethology, health care, maintenance and prevention of disease in farm animals in a stable production of various livestock products and raw materials for food processing industries.

Key words: farm animals, hygiene, ethology, health and disease prevention.